

Briljant och misslyckad

REDAKTÖREN för The New Statesman, Kingsley Martin, har nyss utgivit en biografi över sin partikamrat och vän Harold Laski (Victor Gollancz Ltd., 21 shilling). Det är en intelligent och rolig bok, personlig och levande. Som motto för sitt porträtt har Kingsley Martin valt ett skämtsamt ord av Laski själv, "De mortuis nil nisi bunkum" (om de döda ingenting annat än struntprat), men parollen följes endast såtillvida som viljan att se Laski vackert är uppenbar. Detta har säkert skett utan större ansträngning; författaren och den man han skildrar är ganska lika, i mod, självständighet, ärlig radikalism, intellektuell arrogans och intellektuell självöverskattning.

Harold Laskis yttre livsöden är inte så märkliga. Han föddes 1893 i en förmögen judisk familj i Manchester och visade sig tidigt vara ett fenomen av vitalitet, gott minne och receptivitet; den enda personliga emotionella krisen i hans liv synes ha inträtt då han vid 18 års ålder gifte sig med en "kristen" kvinna och blev förskjutet av sina intensivt judiska föräldrar — först åtskilliga år senare kom det till försoning genom att Laskis hustru formellt övergick till den judiska tron. Under

Harold Laski.

det första världskriget var Laski lärare i Kanada och USA — på grund av kroppslig svaghet antogs han inte, trots upprepade försök, som soldat — och USA blev livet igenom hans andra fädernesland; om Laski, liksom nu om Toynbee, kunde ironiska kolleger säga att "han går i Amerika men gudske- lov inte här hemma". Efter krigets slut återkom Laski till England och blev vid några och trettio års ålder professor i statskunskap vid London School of

Economics. Med otrolig energi och arbetsförmåga ägnade han sig sedan intill sin död år 1950 åt två ting: att skriva vetenskap och att genom broschyrer, föredrag, brev och samtal påverka det engelska arbetarpartiet i radikal marxistisk riktning. Parlamentsledamot ville han inte bli, men han var åtskilliga år medlem av och ett par år ordförande i partiets exekutivråd.

Många bevis kan ges på Laskis moraliska mod, hans hängivna intresse för sin forskning, hans uppoftande hjälpsamhet mot vänner och lärjungar, hans patos. Under den ryktbara polisstrejken i Boston 1919 — vars undertryckande förde Calvin Coolidge till presidenturen — tog Laski, som då var lärare vid Harvard, öppet parti för de strejkande, och den kritik han därvid mötte var en av orsakerna till att han återvände till England. Han dyrkade sina vänner, bland dem de berömda amerikanska domarna Oliver Wendell Holmes och Felix Frankfur-

ter, och överöste dem med långa brev. Sina studenter fängslade han genom briljanta föreläsningar och generositet med tid och råd. Arbetarpartiet ägnade han ett intensivt arbete utan önskan om belöning i form av ämbeten eller utmärkelser.

Med tanke på detta och på Laskis lysande begåvning och livsduglighet över huvud måste det sägas att han i väsentliga hänseenden misslyckades — och den tanken skymtar också hos Kingsley Martin. Som vetenskapsman blev Laski alltför förhådd av en på marxismen byggd tankegång: en social omvälvning måste möta det starkaste motstånd hos den härskande klassen, inklusive monark, kyrka och domarkår, och därför var det tveklöst eller osannolikt att den skulle kunna genomföras utan våld; arbetarpartiet måste rätta sin hållning efter denna insikt och därför vid

seger genomföra en koncentration av makten och skapa skilda garantier mot den besegrade klassens återkomst till styret (t. ex. genom att avtvinga högern ett löfte att inte avskaffa gjorda reformer!). Denna "ideologi" — för att begagna ett alltför ståtligt ord — byggde på en serie lös-ligheter och schematiseringar. Begrepp som kapitalism, socialism, borgarklass, arbetarklass användes som om gränslinjerna mellan det ena och det andra varit absoluta; cirkelbevis eller rena meningslösheter blev oundvikliga, såsom när Laski förklarade en våldsam konflikt ofrånkomlig "då intressen kollidera vilka för människorna är av den högsta betydelse". Den konstruktiva fantasi som ger storhet åt galenskapen hos Marx eller Hegel saknade Laski, och det blev därför något torftigt lika väl som tokigt över hans teser. Men dessa teser pre-

senterades i bok efter bok — de är i själva verket ryggraden i tjugu års produktion — och var och en av dessa böcker, efter allt att döma dikterade så fort tungan kunde löpa, var full av långsträcktigheter och upprepningar. Ett sådant idisslande av intellektuellt hö saknar motstycke i varje fall inom statsvetenskapen; trots iver och den ofta flotta stilen blev böckerna onjuthärliga.

Inom arbetarpartiet, ja, man kan tillägga inom världspolitiken, sökte Laski verka som en gränslinje. Ett huvudmedel var brev till de ledande, till Attlee, till Churchill, till Baldwin, till Franklin Roosevelt. Utan tvivel bidrog han på detta sätt, liksom genom sina skrifter, till den engelska socialdemokratis radikaliserings efter MacDonalds båda misslyckade regeringar 1924 och 1929—1931; sannolikt utövade han genom sina maningar till skilda po-

litiker även i övrigt ett visst inflytande. Men i många fall blev hans påträngande metoder helt verkningslösa. Vid ett tillfälle under kriget uppmanade Laski vid ett internt möte Attlee att avgå som ledare av partiet med motiveringen att en mera effektiv och betydande person borde ha denna ställning. Någon tid senare skrev han till Attlee och beskyllde honom för att följa MacDonalds dåliga exempel genom eftergifter mot högern. I ett brev som i sin artighet var en mördande tillrättavisning svarade Attlee bland annat: "Som ni så skickligt framhållit har jag varken den personliga tyngd eller den duglighet som kunde fresta mig att tro att jag skulle ha något värde utanför det parti jag tjänar." Då Laski var ordförande i partiets exekutiv — en ställning vars betydelse allmänt överskattades i utlandet — avgav han ständigt deklaratio-

ner som stod i motsättning till den verkliga partiledningens åsikter och som för denna ledning var besvärande och irriterande.

Kingsley Martin berör milt men ofta en sida hos Laski som öm-sevis kännetecknades som fåfänga, fantasifullhet och lögnaktighet. I tal och skrift var Laski en mästare i konsten att genom eleganta hänvisningar till okända författare sätta skräck i sin publi-k. Han sökte kontakt med alla storheter och talade gärna om dem som gamla bekanta — Winston, Stanley och Franklin. I Youngs biografi över Baldwin citeras flera brev som Laski skrev till högerledaren med lovprisanden och goda råd om vartannat; i själva verket tycks Laski knappast ha känt Baldwin och fick av denne endast vid något enstaka tillfälle svar på sina brev. De famil-

jära berättelserna om samtidens berömdheter — ofta uppfunna under konversationens gång — fattades av många som grovt skryt, men man kan måhända se dem mera som försök att till varje pris roa och överraska. Laski ville framför allt "älska och bli älskad", skriver Kingsley Martin. Bakom förevisningarna låg kanske från början en viss osäkerhet (fräcka gåpåare sägs ju alltid nu-

mera vara i färd med att kompensera blyghet och oro), men det var inte lätt att upptäcka detta ursprung.

Själv har jag ett par minnesbilder från sammanträffanden med Laski som väl passar samman med den bild biografin antyder. Kunskapen, intelligensen och hjälpsamheten var omisskännliga. Det märkvärdiga, som jag endast någon gång sett motstycke till, var dock den febrila vitaliteten och självhävdelsen. Blanka, ivriga ögon i ett rörligt, leende ansikte — inte olik Chaplins —, en flödande monolog med reflexioner som var intelligenta utan att någonsin bli betydande och formuleringar som alltid var flotta men aldrig gick över gränsen till det lysande pregnanta, ständiga roligheter av god andra klass. Laski var, och på den punkten saknar han inte kolleger, trevlig och instruktiv på ett nästan outhärdligt sätt. Man misstänkte att bakom dessa hetsiga prestationer låg en ständigt sviken, knappast längre medveten längtan att få naturliga kontakter, att bli som en människa. Ty intrycket av överlägset konstruerad och väl uppdragen robot var trots allt det väsentliga.

HERBERT TINGSTEN